

УДК 332.14(477.81)+658.219.4 <https://doi.org/10.31713/ve1202319>

JEL: H56, M21, R11

Тихончук Л. Х. [1: ORCID ID: 0000-0001-6807-8232],

д.н. з держ.упр., доцент,

Піддубний А. С. [1: ORCID ID:0009-0005-3146-2237],

здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЛОКОВАНОГО БІЗНЕСУ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ (НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розглянуто організаційні та логістичні заходи урядової підтримки релокованого бізнесу, умови його подальшої адаптації у територіальних громадах. Визначено основні напрями сприяння розвитку внутрішньо переміщених підприємств органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Наведено статистику щодо кількості діючих та релокованих підприємницьких від початку повномасштабного вторгнення. Детально розглянуто організаційні, консультативні та фінансові механізми забезпечення функціонування релокованого бізнесу в Рівненській області. Визначено перспективи щодо стабілізації економічного середовища в територіальних громадах регіону через співробітництво та подальшу співпрацю з іноземними компаніями та інвесторами.

Ключові слова: релокований бізнес; територіальна громада; місцевий бюджет; інвестування; співробітництво; воєнний стан; Рівненська область.

Постановка проблеми. Військові дії на території України є руйнівними для економіки через зміни структури регіональних ринків праці, призупинення діяльності бізнесу, руйнування об'єктів критичної та ринкової інфраструктури, що неминуче призводить до скорочення обсягів виробництва, експорту та посилення бюджетного дефіциту. Зазначені проблеми ускладнюють життєдіяльність регіонів та територіальних громад як прифронтових, так і тилових зон. У таких умовах, поряд із воєнним фронтом, необхідним є стимулювання стійкості й економічного. Одним із інструментів економічної безпеки в умовах воєнного стану є релокація українського бізнесу. Комплексна програма підтримки української економіки повинна бути спрямована на вирішення проблем логістики, браку трудових та матеріальних ресурсів, фінансово-інвестиційного забезпечення. Згідно з дослідженнями за період активної фази бойових дій український бізнес втратив більше ніж за час пандемії коронавірусної інфекції COVID-19. Отже, ґрунтовне дослідження наслідків запровадження

воєнного стану поруч із аналізом перспектив його стабілізації для підприємств України є об'єктивною необхідністю, що зумовлює актуальність наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблем функціонування та розвитку підприємницьких структур, релокації бізнесу та вимушеної міграції в Україні зверталися українські дослідники І. Бойчук [1], О. Вашків [2], О. Коломицева [6], Я. Ландовський [7], І. Михайлюк [7], Л. Проданова [6], О. Тарба [1]. За результатами опитувань, які представлені в дослідженні [11], у межах ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України [11], було визначено стан та потреби підприємництва в умовах війни. Натомість залишається необхідність комплексного вивчення проблем та перспектив функціонування релокованого бізнесу в розрізі територіальних одиниць.

Постановка завдання. Дослідження здійснено з метою аналізу умов функціонування релокованого бізнесу та визначення перспектив щодо стабілізації економічного середовища в територіальних громадах (на прикладі Рівненського регіону).

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнні дії на території України внесли значні корективи в умови здійснення підприємницької діяльності. Бізнесові структури цілковито або частково втратили виробничі потужності, кваліфікованих працівників, зазнала змін і логістика. Унаслідок цього, станом на кінець 2022 р. 31,7% підприємств не працюють або майже зупинені. За даними досліджень стану та потреб бізнесу в Україні [11] «це найнижчий показник із початку опитувань у березні, зокрема, у квітні не працювали частково або повністю 55,9% підприємств, у червні – 46,8%, у вересні – 33,8%» [11]. Наразі дослідники [3, С. 95] виділяють декілька типів суб'єктів господарювання: «ті, що залишились у первинному місці діяльності; ті, що працюють у гібридному режимі (частково дистанційно); ті, що здійснили релокацію [3, С. 95].

Отже, умови воєнного стану зумовлюють появу нового для країни явища – територіального переміщення бізнесу з регіонів ведення бойових дій та тимчасово окупованих територій. Згідно з даними Міністерства економіки України [5] 800 підприємств було переміщено, з яких 78% вже повноцінно функціонують на нових місцях, ще 239 здійснюють пошук підходящої локації або способу транспортування [5]. Водночас спостерігається процес подвійної релокації. Бізнеси повертаються на попередні місця роботи [7, С. 145] у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації.

Натомість у процесі релокації власники бізнесів стикаються з низкою проблем. Було визначено [7, С. 146] проблеми щодо вартості та фізичного перевезення устаткування, оперативного розміщення виробничих потужностей на нових локаціях та нестача кваліфікованого персоналу [7, С. 146]. До основних перешкод для відновлення бізнесових структур також належать непрогнозована ситуація в Україні, фінансові проблеми, зокрема брак достатнього капіталу та недостатня кількість платоспроможних клієнтів [11].

У сучасних реаліях, робота підприємців у всіх сферах життєдіяльності, як ніколи потребує інформаційного, консультативного та фінансового сприяння органів державної влади та місцевого самоврядування.

Шляхом **модифікації податкової системи** на період війни органи влади надають допомогу бізнесу. Державна підтримка охоплює [22, С. 16]: «скасування вимог щодо отримання ліцензій та дозволів для низки видів економічної діяльності; податкові новації щодо введення нового тимчасового механізму оподаткування суб'єктів господарювання; скасування державних перевірок та відсутність санкцій за несвоєчасне подання звітності; спрощення вимог до маркування харчової продукції; підтримку аграріїв та проведення планової посівної кампанії» тощо [22, С. 16–17].

Одним із комплексних важелів у системі державної підтримки бізнесу стала **урядова програма релокації підприємств** [3, С. 96].

Реалізація програми релокації здійснюється на основі низки нормативно-правових актів (рисунок), що регламентують план заходів та порядок переміщення майна вітчизняного бізнесу, особливий порядок та умови оренди державного майна на час воєнного стану.

Організаційно-логістичні заходи з підтримки релокованих підприємств охоплюють: «підбір місця розташування для потужностей підприємства; допомогу з перевезенням на нову локацію; сприяння в розселенні працівників та пошуку нових співробітників; підтримка у відновленні логістики, закупівлі сировини та пошуку ринків збуту» [10].

Відповідно до державної програми, переміщення підприємств здійснюється до низки регіонів країни (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області). Наразі передбачено, що після завершення бойових дій підприємства повернуться на первинні локації та сприятимуть відбудові економіки в територіальних громадах [10].

Інформаційно-аналітичне забезпечення релокації бізнесу здійснено ДП «Прозорро.Продажі» за ініціатииви Мінекономіки, за підтримки Мінцифри та національного проєкту Дія.Бізнес. Платформа передбачає можливість онлайн-подачі заявки підприємствам, що потребують переміщення, та, відповідно, їх подальшого переїзду [3, С. 96].

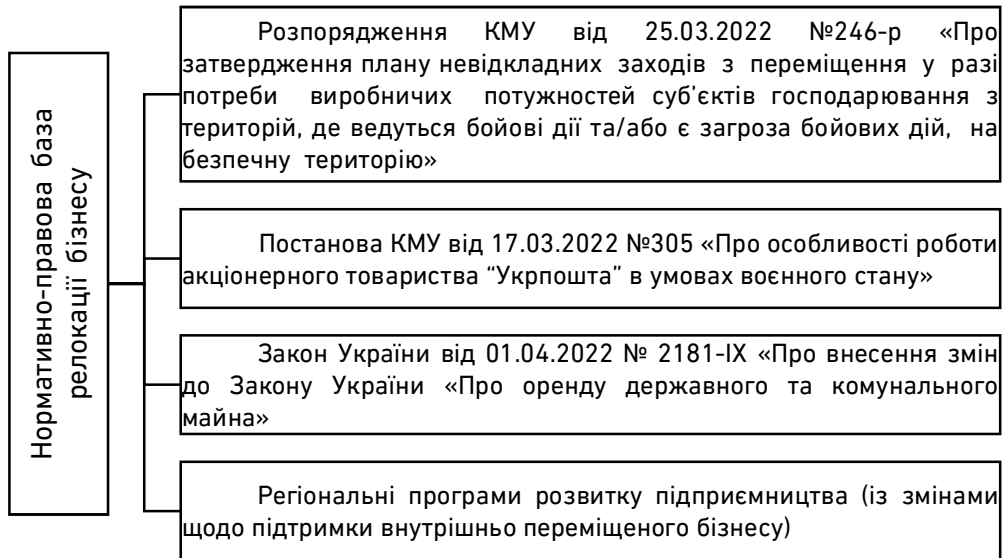

Рисунок. Нормативно-правова база релокації бізнесу

Крім цього, в Україні запущено **онлайн-платформу «Work4UA»**, що орієнтована на підтримку бізнесу, який функціонує в умовах війни. Проєкт створений як початок економічного фронту для залучення українських та іноземних громадян, компаній та організацій для надання фінансової підтримки українському підприємництву [2, С. 113].

До списку державної програми підтримки релокованого бізнесу включена й Рівненщина. За офіційною інформацією [9], на територію Рівненської області переміщено 39 підприємств переважно з Донецької, Київської, Миколаївської та Харківської областей [9]. Релокований бізнес розміщений, здебільшого, у Рівненській громаді, а також Вараській, Володимирецькій, Дубенській, Костопільській, Привільненській та інших територіальних одиницях регіону, серед яких 70% – малий бізнес та 20% – середній. Основна спеціалізація зазначених внутрішньо переміщених підприємств: деревообробна промисловість, текстильне та швейне виробництво, виготовлення продуктів харчування, логістичні послуги, виробництво меблів, ремонт і монтаж машин та устаткування, ІТ-сектор, торгівля [12]. Крім

того, на Рівненщину перемістилися Луганський державний медичний університет, Луганський обласний клінічний онкологічний диспансер та Харківський інститут медицини та біомедичних наук [9]. Щодо надходжень, то на Рівненщині впродовж 2022 року до загального фонду місцевого бюджету області надійшло на 20,3% більше проти попереднього, а фонд єдиного податку збільшився на 5,6% [12].

З метою підтримки бізнесу на Рівненщині обласна військова адміністрація (далі – ОВА) спільно з причетними організаціями, установами, суб'єктами господарювання реалізують **Програму розвитку малого й середнього підприємництва на 2021–2023 роки** [9]. Аналогічні програми діють у територіальних громадах області.

З початком військових дій на території України вказані документи було актуалізовано заходами щодо підтримки внутрішньо переміщених підприємств. ОВА забезпечує належну координацію робіт усіх причетних до процесу релокації, включно з органами місцевого самоврядування, територіальними органами міністерств та відомств [9]. Для зазначених цілей створено **Центр економічного розвитку та релокації бізнесу**.

Залучають до роботи з внутрішньо переміщеними підприємствами регіональні установи та організації («Агенція регіонального розвитку Рівненської області», територіальне відділення ВГО «Асоціація платників податків України», ГО «Центр сприяння бізнесу» та ГО «Правова асоціація “Паритет”»), які надають додаткові консалтингові послуги щодо можливостей започаткування та ведення бізнесу в умовах воєнного стану [9]. Консультації з питань фінансового менеджменту, HR, маркетингу, продажів та юридичної підтримки для розвитку та масштабування власної справи можна отримати у **центрах підтримки підприємців Дія.Бізнес**.

Важливим складником релокації є налагодження комунікації між урядом, бізнесом та представниками громадського сектору, для цього широко використовують сучасні інформаційні ресурси. Зокрема, для підтримки внутрішньо переміщених підприємств на Рівненщині створено чат-бот у Telegram [9] та відповідний Call-центр [9] для зв'язку з підприємцями, які мають бажання перенести виробництва до регіону. Актуальна інформація розміщена також на офіційних вебсайтах та сторінках у соціальних мережах органів виконавчої влади, місцевих адміністрацій та територіальних громад.

Інформаційна взаємодія забезпечена також функціонуванням порталу з релокації бізнесів, що розроблений Рівненською ОВА в співпраці з Волинським ресурсним центром [12]. Інструмент дозволяє підприємствам із територій ведення бойових дій оперативно отримати

інформацію про об'єкти нерухомості, придатні для оренди або продажу в обраному регіоні [9]. Таким чином, територіальні громади та спеціалізовані установи області здійснюють регулярне оновлення бази даних інформацією, яка може бути запропонована представникам бізнесу постраждалих регіонів України для тимчасового чи постійного розміщення виробничих потужностей [12]. Варто вказати, що на порталі представлено 254 пропозиції приміщень від Рівненської області, що перебувають у приватній (75%) та комунальній (25%) власності. Територіальні громади пропонують для релокації здебільшого площі вільного призначення (62,2%) та інші виробничі, складські (57,4%) приміщення, об'єкти сфери послуг (25,5%), торгові площі (20%) тощо.

Серед можливостей підтримки релокованого бізнесу варто згадати **інвестиційну платформу Advantage Ukraine** [8], що містить понад 500 інвестпроектів та можливостей із різних галузей економіки.

Одним із механізмів фінансової підтримки бізнесу на державному рівні є **програма «Доступні кредити 5-7-9%»**, в межах якої для малого і середнього підприємства в умовах воєнного стану було видано кредитів на суму 2,4 млрд грн [9]. Зазначені кредитні кошти були спрямовані на реалізацію інвестиційних проєктів, здійснення антикризових заходів щодо збереження робочих місць та рефінансування діючих кредитів [9].

Серед отримувачів кредитів здебільшого сільськогосподарські товаровиробники [9]. Крім того, вказані підприємства, за умови реєстрації на онлайн-платформі для підтримки агровиробників – Державний аграрний реєстр (далі – ДАР), можуть подати заявку на отримання державних субсидій, цільових, субсидованих кредитних програм, а також технічної та гуманітарної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів [12]. Реалізація програми передбачає надання допомоги малим агровиробникам на загальну суму понад 1,5 млрд гривень [12].

Варто вказати, що в Рівненській області також надається **методична та практична допомога** щодо реєстрації в ДАР, подальшого подання заявок та отримання бюджетної підтримки [9].

Уряд сприяє наданню дрібним агровиробникам бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних угідь сільськогосподарського призначення для провадження діяльності, а також спеціальної бюджетної дотації за утримання великої рогатої худоби всіх напрямів продуктивності [12]. До реалізації **програми грантової підтримки створення та розвитку переробного підприємства** в області залучено 17,7 млн грн [12].

На Рівненщині надають фінансову допомогу релокованому бізнесу для сприяння фінансово-господарській діяльності. Зокрема, у межах **Нової економічної стратегії КМУ** передбачено комплекс заходів для підтримки бізнесу [12]. Поміж ініціатив – мікрогранти на відкриття власного бізнесу, безповоротні гранти на розвиток переробних підприємств, часткова компенсація вартості нових теплиць, допомога на закладку фруктових і ягідних садів [9], підтримка ІТ-галузі та фінансування регіональних стартапів [12].

Загалом Стратегія передбачає підготовку 8 державних програм, 4 з яких об'єднані проєктом «єРобота» через портал «Дія» («Своя справа», «Новий рівень», «Свій сад», «Своя теплиця») [12]. Найбільшим попитом серед підприємців Рівненської області користується програма мікрогрантів на відкриття власного бізнесу («Своя справа»). У 2022 р. було профінансовано 221 проєкт на загальну грантову суму 52,5 млн грн. Водночас реалізація програми «Новий рівень» охопила 6 проєктів, що були профінансовані сумою 20,3 млн грн [9].

Загалом участь у програмі підтримки бізнесу «єРобота» взяли 326 підприємців Рівненщини, отримавши у 2022 р. понад 116 млн грн грантових коштів від держави [4]. 96% із вказаних коштів були спрямовані на мікрогранти для малого бізнесу. Гранти на переробку та розвиток садівництва отримали 9 та 2 підприємства Рівненщини відповідно [4]. У поточному ж році реалізацію програми продовжено, щоб стимулювати розвиток підприємництва, та відповідно покращити ситуацію на ринку праці.

Для оперативного вирішення питань підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до потреб релокованого бізнесу [12], збереження трудових ресурсів області, мотивації молоді на здобуття робітничих професій, що затребувані на регіональному ринку праці, а також розвитку державно-приватного партнерства за ініціативи ОВА запроваджено проєкт **«Rivne work hub»** [9].

За результатами діяльності обласної служби зайнятості у 2022 р. роботою було забезпечено 9,6 тис. осіб, з яких 505 внутрішньо переміщені [12]. Крім того, було здійснено навчання 16 зареєстрованих безробітних основам підприємництва [9], а 2 особи отримали одноразову допомогу по безробіттю для започаткування підприємницької діяльності на загальну суму 24,5 тис. грн [9].

Регіональною службою зайнятості реалізується програма створення нових робочих місць, що передбачає надання компенсації роботодавцям, у тому числі релокованим суб'єктам малого підприємництва, в розмірі ЄСВ на загальнообов'язкове державне

соціальне страхування за працевлаштування безробітних. Як підсумок, у 2022 р. 389 осіб було забезпечено роботою [9].

Для налагодження ефективної комунікації та партнерських відносин місцевої влади та представників бізнесу в Рівненській області було запроваджено ділові зустрічі [12]. Так, проводиться скоординована робота щодо залучення релокованих суб'єктів підприємницької діяльності регіону до участі у виставково-ярмаркових заходах, форумах, конференціях тощо [9]. До партнерських зустрічей долучені посадові особи ОВА, податкової служби, митниці, служб з питань праці та зайнятості, Фонду державного майна, банківських установ області [9].

На регулярній основі відбуваються засідання інвестиційної ради Рівненської області. На порядку денному таких зібрань питання щодо приватизації об'єктів державної власності, підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. Крім того, організовуються вузькоспеціалізовані зустрічі та селекторні наради з питань функціонування господарського комплексу області [12].

Результатами досліджень [11] визначено, що перешкодою розвитку бізнесу в умовах війни є відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку [11]. Для вирішення вказаних проблем на Рівненщині було **підготовлено каталог продукції підприємців області «Купуй рівненське-українське»** для їх промоції, експорту та подальшого розвитку за кордоном [12].

Про позитивний вплив на розвиток бізнесу згаданої ініціативи свідчить тенденція росту обсягу експорту з області на 27,5% проти минулого року [12]. Експортована продукція з Рівненщини спрямована здебільшого (80%) до країн Європейського Союзу. Структура експорту охоплює такі галузі: деревообробна та меблева промисловості, сільські господарства, хімічна промисловість, підприємства з виробництва скловиробів та будматеріалів [12].

Представники місцевої влади активно працюють над налагодженням партнерських відносин з іноземними компаніями, що спрямовані на **стабілізацію економічного середовища в територіальних громадах**. Підприємства області долучаються до роботи міжнародних ділових зустрічей, виставково-ярмаркових заходів, форумів, конференцій [12].

Так, у 2022 р. делегація від Рівненської області долучилася до роботи **Українсько-турецького ділового форуму**, де обговорювалися питання двостороннього співробітництва та перспектив подальшої співпраці. Захід був проведений за участі суб'єктів підприємницької

діяльності області, що займаються інфраструктурою, транспортом, логістикою, промисловістю, енергетикою, сільським господарством і продуктами харчування [12]. А питання налагодження бізнес-процесів підприємств машинобудування, IT-сектору, деревообробної, харчової та будівельної галузей було розглянуто під час **ділового візиту представників естонського бізнесу в Україну** [12].

Перспективним напрямом розвитку економіки регіону також є вітчизняна та міжнародна **підтримка благодійними фондами** (програми «EU4Environment», USAID «Конкурентоспроможна економіка України» тощо), що надають гранти з підтримки безперервності та відновлення бізнесу у територіальних громадах.

Висновки. Дослідження сприяло визначенню проблем, із якими стикаються власники релокованого бізнесу, серед яких: необхідність перевезення устаткування, вибору нової локації, кваліфікованого персоналу тощо. Натомість регіональна політика сприяє оперативному вирішенню та забезпеченню умов розвитку внутрішньо переміщених підприємств в територіальних громадах Рівненської області. Вдосконалення інфраструктури підтримки релокованого бізнесу в регіоні здійснено шляхом діяльності спеціальних координуючих центрів, налагодження електронної взаємодії органів публічної влади та бізнес-структур, надання консалтингових послуг та, що не менш важливо, впровадження ресурсних, кредитних та інвестиційних механізмів.

Аналіз умов і чинників, що впливають на розвиток та функціонування релокованого бізнесу Рівненської області, свідчить, що можливості місцевих бюджетів та посилення регіональної політики в умовах воєнного стану достатні для забезпечення функціонування соціальної сфери та вирішення першочергових завдань розвитку територіальних громад. Перспективними напрямами стабілізації економічного середовища у регіоні визначено співпрацю з іноземними компаніями та інвесторами, маркетингові інструменти збільшення експорту вітчизняної продукції та залучення грантової підтримки, проте для полегшення процесу переміщення та адаптації суб'єктів підприємництва в умовах війни доцільно також розробити регіональну політику релокації бізнесу, що є перспективним напрямом для подальших досліджень.

1. Бойчук І. В., Тарба О. С. Специфіка промислового маркетингу в умовах воєнного часу. *Підприємництво і маркетинг у формуванні національної безпеки за умов сучасних глобальних викликів* : тези доповідей Економ. наук.-прак. форм., м. Хмельницький, 1–3 груд. 2022 р. Хмельницький : ХНУ, 2022. С. 16–19. URL: <http://surl.li/fpjhx> (дата звернення: 19.03.2023). 2. Вашків О. П. Організаційно-економічні аспекти релокації бізнесу у час воєнного стану в Україні. *Підприємництво та логістика в умовах сучасних*

викликів : матеріали II-ї Міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 26–28 трав. 2022 р. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 112–115. URL: <http://surl.li/fpjih> (дата звернення: 03.03.2023). 3. Гордієнко Є. П. Державна підтримка релокейту бізнесу в Україні. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень* : матеріали III Міжнар. наук. конф. МЦНД. м. Хмельницький, 27 січ. 2023 р. Вінниця : Європейська наукова платформа, 2023. С. 95–97. URL: <http://surl.li/fpjle> (дата звернення: 04.03.2023). 4. «Робота: 326 підприємців Рівненщини отримали гранти. Рівненська обласна державна адміністрація» : вебсайт. URL: <http://surl.li/fpjqn> (дата звернення: 04.03.2023). 5. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. *Міністерство економіки України* : вебсайт. URL: <http://surl.li/fpjoi> (дата звернення: 05.03.2023). 6. Коломицева О., Проданова Л. Бізнес-структури територіальних громад України в умовах військового стану: проблеми функціонування. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки*. Черкаси, 2022. № 66. С. 17–29. URL: <http://surl.li/fpjop> (дата звернення: 16.03.2023). 7. Ландовський Я. Е., Михайлюк І. І. Вимушена міграція та релокація бізнесу як потенціал територіальних громад. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : зб. наук. праць «ΛΟΓΟΣ» з матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Кембридж, 9 груд. 2022 р. Вінниця-Кембридж : Європейська наукова платформа, Р. С. Publishing House, 2022. С. 145–146. URL: <http://surl.li/fpjpa> (дата звернення: 03.03.2023). 8. Можливості підтримки бізнесу обговорили на Рівненщині під час традиційної зустрічі з підприємцями області. *Рівненська обласна державна адміністрація* : вебсайт. URL: <http://surl.li/fpjjj> (дата звернення: 17.03.2023). 9. Про хід виконання у 2022 році рішення обласної ради від 24 грудня 2020 року № 39 (із змінами) «Про Програму розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області на 2021–2023 роки» : інформація від 26.01.2023 № 637/0/01-51/23. *Рівненська обласна державна адміністрація*. URL: <http://surl.li/fpjru> (дата звернення: 03.03.2023). 10. Програма релокації підприємств. *Міністерство економіки України* : вебсайт. URL: <http://surl.li/cedhw> (дата звернення: 03.03.2023). 11. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування в листопаді 2022 року. *Дія. Бізнес* : вебсайт. URL: <http://surl.li/ecesfr> (дата звернення: 05.03.2023). 12. Як працює бізнес на Рівненщині в умовах повномасштабної війни: релокація, мікрогранти і наповнення бюджету. *Громадянська мережа ОПОРА* : вебсайт. URL: <http://surl.li/fpjqr> (дата звернення: 03.03.2023).

REFERENCES:

1. Boichuk I. V., Tarba O. S. Spetsyfika promyslovoho marketynhu v umovakh voiennoho chasu. *Pidpriemnytstvo i marketynh u formuvanni natsionalnoi bezpeky za umov suchasnykh hlobalnykh vyklykiv* : tezy dopovidei Ekonom. nauk.-prak. form., м. Khmelnytskyi, 1–3 hrud. 2022 r. Khmelnytskyi : KhNU, 2022. S. 16–19. URL: <http://surl.li/fpjhx> (data zvernennia: 19.03.2023). 2. Vashkiv O. P. Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty relokatsii biznesu u chas voiennoho stanu v Ukraini. *Pidpriemnytstvo ta lohystyka v umovakh suchasnykh vyklykiv* : materialy II-yi Mizhnar. nauk.-prak. konf., м. Ternopil, 26–28 trav. 2022 r. Ternopil : ZUNU, 2022. S. 112–115. URL: <http://surl.li/fpjih> (data zvernennia: 03.03.2023). 3. Hordiienko Ye. P. Derzhavna pidtrymka relokeitu biznesu v Ukraini. *Mizhhaluzevi dysputy: dynamika ta rozvytok suchasnykh naukovykh doslidzhen* : materialy III Mizhnar. nauk. konf. MTsND. м. Khmelnytskyi, 27 sich. 2023 r. Vinnytsia : Yevropeiska naukova platforma, 2023. S. 95–97. URL: <http://surl.li/fpjle> (data zvernennia: 04.03.2023). 4. yeRobota: 326

pidprijemstiv Rivnenshchyny otrymaly hranty. *Rivnenska oblasna derzhavna administratsiia* : vebсайт. URL: <http://surl.li/fpjq> (data zvernennia: 04.03.2023). **5.** Za rik viiny v bilsh bezpechni rehiony relokovano 800 pidprijemstv. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy* : vebсайт. URL: <http://surl.li/fpjo> (data zvernennia: 05.03.2023). **6.** Kolomytseva O., Prodanova L. Biznes-struktury terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh viiskovoho stanu: problemy funktsionuvannia. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu. Ekonomichni nauky*. Cherkasy, 2022. № 66. S. 17–29. URL: <http://surl.li/fjop> (data zvernennia: 16.03.2023). **7.** Landovskiy Ya. E., Mykhailiuk I. I. Vymushena mihratsiia ta relokatsiia biznesu yak potentsial terytorialnykh hromad. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : zb. nauk. prats «ΛΟΗΘΣ» z materialamy IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kembrydzh, 9 hrud. 2022 r. Vinnytsia-Kembrydzh : Yevropeiska naukova platforma, P. C. Publishing House, 2022. S. 145–146. URL: <http://surl.li/fjpa> (data zvernennia: 03.03.2023). **8.** Mozhlyvosti pidtrymky biznesu obhovoryly na Rivnenshchyni pid chas tradytsiinoi zustrichi z pidprijemstiamy oblasti. *Rivnenska oblasna derzhavna administratsiia* : vebсайт. URL: <http://surl.li/fjpp> (data zvernennia: 17.03.2023). **9.** Pro khid vykonannia u 2022 rotsi rishennia oblasnoi rady vid 24 hrudnia 2020 roku № 39 (iz zminamy) «Pro Prohramu rozvytku maloho i serednoho pidprijemnytstva u Rivnenskkii oblasti na 2021–2023 roky» : informatsiia vid 26.01.2023 № 637/0/01-51/23. *Rivnenska oblasna derzhavna administratsiia*. URL: <http://surl.li/fjpu> (data zvernennia: 03.03.2023). **10.** Prohrama relokatsii pidprijemstv. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy* : vebсайт. URL: <http://surl.li/cedhw> (data zvernennia: 03.03.2023). **11.** Stan ta potreby biznesu v umovakh viiny: rezultaty opytuvannia v lystopadi 2022 roku. *Dija. Biznes* : vebсайт. URL: <http://surl.li/ecefp> (data zvernennia: 05.03.2023). **12.** Yak pratsiuie biznes na Rivnenshchyni v umovakh povnomasshtabnoi viiny: relokatsiia, mikrohranty i napovnennia biudzhetu. *Hromadianska merezha OPORA* : vebсайт. URL: <http://surl.li/fpjpf> (data zvernennia: 03.03.2023).

Tykhonchuk L. Kh. ^[1: ORCID ID: 0000-0001-6807-8232],

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor,

Piddubnyi A. S. ^[1: ORCID ID: 0009-0005-3146-2237],

Post-graduate Student

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

OPERATIONS OF RELOCATED BUSINESS IN TERRITORIAL COMMUNITIES (ON THE EXAMPLE OF THE RIVNE REGION)

The article is devoted to the analysis of the conditions of relocated business operations and the determination of prospects for the stabilization of the economic environment in territorial communities. The study was conducted based on the activities of business structures of the Rivne region. The article identifies the problems of business operation in the conditions of large-scale Russian aggression against Ukraine. Limited financial resources, lack of qualified staff and adequate resources, inflation and devaluation, in particular the increase to the prices of raw materials, termination of a

business partnership, problems with supply and logistics, drop in demand in its main markets are defined the main problems of business operations in territorial communities. The conditions of internal movement of business from war zones and temporarily occupied territories to relatively safe regions in Western Ukraine were considered. The trend of business recovery from the start of the war to the present time has been determined. The article describes providing organizational, transport and logistics services, measures of public administrative impact for support relocated businesses. Data of enterprise relocation and operations in other territories are provided. Organizational, consulting and financial instruments for effective relocated business operations process management in the Rivne region are considered in detail. The trends of the leading indicators of local budgets, particularly the amount and structure of income and expenses, are determined. Economic stabilization means the government's efforts to establish further cooperation with foreign companies and investors in territorial communities. It was concluded that in the conditions of war, business operations ensures the income of owners and the employed people, and most importantly, it provides the state budget, for solving such important problems as activation of social and economic activity and development of territorial communities.

Keywords: relocated business; territorial community; state budget; business operations; war; public administration; the Rivne region.

Отримано: 12 березня 2023 року
Прорецензовано: 17 березня 2023 року
Прийнято до друку: 31 березня 2023 року